

แนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ในโรงเรียน

พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา*

Guidelines for educational development of the Thai Sangha of Buddhist Scripture Schools of General Education

เรณูกา บุตมี

Renuka Butmee

โรงเรียนเซกา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบึงกาฬ, ประเทศไทย

Seka School Bueng Kan Secondary Education Service Area Office, Thailand

renugabutt@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนาดำเนินตามแนวไตรสิกขาโดยยึดถือพุทธพจน์คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหลักเพื่อให้ประพฤติปฏิบัติตนดำรงรักษาและเผยแผ่พรหมจรรย์อันเป็นระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ให้ดำเนินชีวิตตามหลักการแห่งพระธรรมวินัยต่อมาได้แยกออกเป็นฝ่ายคณฤชระและ วิปัสสนาธุระ คือคณฤชระได้ศึกษา พระธรรมวินัย คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และวิปัสสนาธุระ ได้แก่ การเรียนวิธีฝึกหัดจิตใจของตนเองให้ปราศจากกิเลส เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วพระสงฆ์พุทธสาวกจึง ประชุมกันทำสังคายนารวบรวมพระธรรมวินัยอันเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่ได้ตรัสสอนไว้มีจำนวน 84,000 พระธรรมขันธ์ จัดไว้เป็น 3 หมวด คือ พระสูตร พระวินัย และ พระอภิธรรม เรียก รวมกันว่า พระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาสืบมาต่อมาพระพุทธศาสนาได้เข้ามาสู่ประเทศไทยวงการคณะสงฆ์ไทยได้พลิกโฉมหน้าไปอย่างมาก โดยได้มีการจัดการศึกษาสมัยใหม่เพิ่มขึ้นอีกไม่เหมือนสมัยดั้งเดิมที่เน้นอยู่เฉพาะการศึกษาแผนกนักธรรมและภาษาบาลีเท่านั้นแต่ได้เปลี่ยนมาเป็นระบบการศึกษาในรูปแบบของการศึกษาปริยัติธรรมสายสามัญและ

* Received 1 December 2022; Revised 14 December 2022; Accepted 24 December 2022

มหาวิทยาลัยระดับอุดมศึกษาขึ้นไป เพื่อเน้นให้พระสงฆ์มีความสมบูรณ์ทางความรู้ในหลายๆ ด้าน โดยเน้นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวต่างประเทศด้วย

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนาการศึกษา, คณะสงฆ์ไทย, โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

Abstract

The study of the Sangha in Buddhism following the threefold path by adhering to the Buddha's words, which are the teachings of the Lord Buddha. in order to behave, maintain and propagate celibacy which is the educational system of the Sangha living according to moral principles later, it was divided into Canthura and Vipassanathura divisions, namely Kanthura studying the Dhamma, Discipline, and Teachings of the Lord Buddha and vipassana errands, i.e., learning methods for training the mind of yourself without desires. When the Lord Buddha passed away, the monks and disciples of the Buddha gathered together to do the council—picking the Dhamma Discipline which is the teaching of the Lord Buddha. There are 84,000 teachings that have been taught, organized into 3 categories: the Sutra, the Vinaya, and the Abhidhamma, collectively known as the Tripitaka. Which is a scripture of Buddhism, later Buddhism came to Thailand, Thai sangha circles have changed dramatically. by having managed more modern studies Unlike in the old days, which only focused on the study of theology and the Pali language, but has changed to an education system in the form of ordinary religious education and university higher education. To emphasize that the monks have complete knowledge in many areas, highlighting on the propagation of Buddhism to foreigners as well.

Keyword: Guidelines for educational development, the Thai Sangha, Buddhist Scripture Schools of General Education

บทนำ

การศึกษาสงฆ์ในสมัยพระพุทธกาลเรียกว่า“ธูระ”มี 2 อย่างคือคณธูระเรียนคัมภีร์ และ วิปัสสนาธูระเรียนหลักการปฏิบัติแล้วลงมือปฏิบัติกรรมฐานแต่หลังจากมีการเขียนคัมภีร์พระพุทธศาสนาแล้ว คำว่า “การศึกษาสงฆ์” มีนัยหมายถึงการศึกษาพระปริยัติธรรมหรือปริยัติศึกษาเป็นหลักซึ่งก็คือคณธูระนั่นเอง ในขณะที่ “วิปัสสนาธูระ” หมายถึงพระปฏิบัติ สัทธรรม (ศีล สมาธิ ปัญญา) เป็นการศึกษาอบรมกลุ่มเกลาตนเองทั้งด้านร่างกายและจิตใจให้มีความเรียบร้อยดีงาม พระพุทธเจ้าทรงกำหนดการจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ไว้ 2 อย่าง เพื่อให้เหมาะกับวัยวุฒิ และคุณวุฒิของพระสงฆ์ซึ่งมีความหลากหลายด้านวัยและพื้นฐานความรู้เดิมท่านที่บวชในขณะที่เป็นหนุ่มมีพื้นฐานความรู้ดีก็ควรทำทั้งคณธูระและวิปัสสนาธูระส่วนท่านที่บวชในขณะที่มีอายุมากแล้วก็ควรทำวิปัสสนาธูระเป็นหลัก (พระธรรมวชิรบัณฑิต (สมจินต์ สมมาปณโณ), 2564) ต่อมาพระพุทธศาสนาได้ผลัดเปลี่ยนเข้ามาสู่ยุคสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชพระองค์ได้ส่งพระสงฆ์เป็นสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศต่างๆ พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย ก่อนที่พระเจ้าอโศกมหาราชจะทรงส่งพระสงฆ์เป็นสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในประเทศต่าง ๆ นั้น ได้มีการแตกแยกนิกายสงฆ์ขึ้นในประเทศอินเดีย ในการสังคายนาครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 100 เนื่องจากมีความเห็นไม่ตรงกันในเรื่องวินัยบางประการ จึงเกิดเป็นนิกายใหญ่ ๆ 2 นิกาย คือ 1. เถรวาท 2. อัจฉริยวาทหรือ มหายานการ พัฒนาการศึกษาของสงฆ์สมัยสุโขทัยสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช แบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายคามวาสี และ อรัญญวาสี พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงส่งเสริมให้มีการศึกษาคัมภีร์พระพุทธศาสนาจาก พระไตรปิฎก แม้พระองค์เองก็ทรงสั่งสอนประชาชนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาการศึกษาจากพระไตรปิฎกนี้เรียกว่า “การศึกษาพระปริยัติธรรม” แบ่งการศึกษาเป็น 3 ตอน โดยเริ่มต้นให้ ศึกษาพระสูตรต้นตปิฎกการ พัฒนาการศึกษาของสงฆ์สมัยอยุธยาการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสงฆ์ในสมัยนี้แรกๆ ถูกปล่อยปละละเลย ต่อ

มาถึงสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงเห็นพระพุทธศาสนาถูกลัทธิภายนอกย่ำยีประชาชน มัวเมาหลงใหลเห็นผิดเป็นชอบ จึงทรงรับบำรุงพระพุทธศาสนา ทรงโปรดจัดการศึกษาเล่าเรียน พระปริยัติธรรมขึ้นเหมือนในครั้งกรุงสุโขทัย ให้มีการสอบไล่พระปริยัติธรรม บาเรียนตรี ต้องแปลภาษาบาลีจบพระสูตรบาเรียนโท ต้องแปลภาษาบาลีจบพระสูตรและพระวินัย บาเรียนเอก ต้องแปลภาษาบาลีจบพระสูตร พระวินัย และพระอภิธรรม (สมศักดิ์ บุญปู, 2558)

ปัจจุบันนี้การศึกษาในวงการคณะสงฆ์ได้พลิกโฉมหน้าไปอย่างมากโดยได้มีการจัดการศึกษาสมัยใหม่เพิ่มขึ้นอีกไม่เหมือนสมัยดั้งเดิมที่เน้นอยู่เฉพาะการศึกษาแผนกนักธรรมและภาษาบาลีเท่านั้นแต่ได้เปลี่ยนมาเป็นระบบการศึกษาในรูปแบบของการศึกษาปริยัติธรรมสายสามัญและ มหาวิทยาลัยระดับอุดมศึกษาขึ้นไป เพื่อเน้นให้พระสงฆ์มีความสมบูรณ์ทางความรู้ในหลายๆ ด้านโดยเน้นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวต่างประเทศด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น เป็นด้านหนึ่งในหกด้านในการจัดองค์การทางพระพุทธศาสนา กรมการศาสนาได้ให้ความหมายไว้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาหมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้แก่ การเทศนาการปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่างๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่างๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์หรือวีดิทัศน์ ภารกิจด้านนี้ ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือพระสงฆ์จัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นในวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรมหรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา การดำเนินการใดๆ ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัดและนอกวัดชื่อว่าภารกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น (พระครูบรรพตภาวนาวชิโร, 2560)

จากการกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะนำเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาคณะสงฆ์ไทย ในแต่ละยุคอันได้แก่การพัฒนาพระสงฆ์ในครั้งพุทธกาล การพัฒนาหลังจากพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศไทย สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี สมัย

รัตนโกสินทร์ตอนต้นและ ปัจจุบันนี้ การศึกษาในวงการคณะสงฆ์ได้พลิกโฉมหน้าเป็นการศึกษาแบบใหม่ดังต่อไปนี้

แนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์

การศึกษาคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ดำเนินตามแนวไตรสิกขา โดยยึดถือพุทธพจน์ คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหลัก มีความมุ่งหมายสำคัญ เพื่อให้ประพฤติปฏิบัติตน ดำรงรักษาและเผยแผ่พรหมจรรย์อันเป็นระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ ดำเนินชีวิตตามหลักการแห่งพระธรรมวินัย ต่อมา ได้แยกออกเป็นฝ่ายคัมภีร์และวิปัสสนาธุระ คือคัมภีร์ ได้ศึกษาพระธรรมวินัย คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และวิปัสสนาธุระ ได้แก่ การเรียนวิธีฝึกหัดจิตใจของตนเองให้ปราศจากกิเลส เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระสงฆ์ พุทธสาวก จึงประชุมกันทำสังคายนา รวบรวมพระธรรมวินัยอันเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ ที่ได้ตรัสสอน ไว้มีจำนวน 84,000 พระธรรมชั้น จัดไว้เป็น 3 หมวด คือ พระสูตร พระวินัย และ พระอภิธรรม เรียกรวมกันว่า พระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาสืบมาพระพุทธศาสนาเมืองศรีประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ปริยัติ คือ การเล่าเรียน ปฏิบัติ คือ ลงมือกระทำ และ ปฏิเวธ คือ ประจักษ์แจ้งผลการศึกษาปริยัติ เป็นองค์ประกอบสำคัญ อันเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติ ความเจริญทางการศึกษาหรือปริยัติของคณะสงฆ์ เป็นปัจจัยสำคัญ เกี่ยวกับความเจริญของพระพุทธศาสนา (สมศักดิ์ บุญปู, 2558)

การพัฒนาการศึกษาในสมัยพุทธกาล

“การศึกษาสงฆ์” ในสมัยพระพุทธเจ้าเรียกว่า “ธุระ” มี 2 อย่างคือคัมภีร์เรียนคัมภีร์ และ วิปัสสนาธุระเรียนหลักการปฏิบัติแล้วลงมือปฏิบัติกรรมฐานแต่หลังจากมีการเขียนคัมภีร์พระพุทธศาสนาแล้ว คว่า “การศึกษาสงฆ์” มีนัยหมายถึงการศึกษาพระปริยัติธรรม(ปริยัติ สัทธรรม) หรือปริยัติศึกษาเป็นหลักซึ่งก็คือคัมภีร์นั่นเอง ในขณะที่ “วิปัสสนาธุระ” หมายถึง พระปฏิบัติ สัทธรรม(ศีล สมาธิ ปัญญา) เป็นการศึกษาอบรมกลุ่มเถาตนเองทั้งด้านร่างกาย และจิตใจให้มีความ เรียบร้อยดีงามการพัฒนาการศึกษาของสงฆ์ไทยในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว บรรดาพระสงฆ์ก็ใช้วิธีท่องจำพระธรรมวินัยด้วยปาก เรียกว่า มุขปาฐะ ต่อๆ กันมา โดยการท่องจำเป็นคณะ เป็นการแบ่งกันทรงจำ ผู้ที่ชำนาญทางพระวินัยก็ศึกษาพระวินัย เรียกว่า พระวินัยธร ผู้ชำนาญทางพระสูตร ก็ศึกษาพระ

สุดคันตปิฎก เรียกว่า พระสูตรตันติกะ ผู้ที่ชำนาญทางพระอภิธรรมก็ศึกษาพระอภิธรรม เรียกว่า พระอภิธัมมิกะ ทั้งหมดใช้ภาษาบาลีทั้งสิ้น ท่านเหล่านั้นต้องมีความรู้ในภาษาบาลีเป็นอย่างดี ต่อมาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ที่อยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 3 ได้ทรงจัดให้มีการส่งคายนา พระธรรมวินัยครั้งที่ 3 เมื่อทำเสร็จแล้วได้ส่งพระสงฆ์ที่เป็นพระอรหันต์ไปเผยแผ่ พระพุทธศาสนาในแคว้นต่างๆ รวม 9 คณะ คณะของพระโสณะ และพระอุตตระ ได้มายังสุวรรณภูมิ อันได้แก่ พื้นที่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีประเทศไทยปัจจุบันเป็นศูนย์กลาง โดยมีนครปฐม เป็นราชธานี เมื่อประมาณปี พ.ศ.303 (พระราชปริยัติกวี (สมจินต์ สมมาปณฺโญ), 2562)

การพัฒนาการศึกษาของสงฆ์ไทยในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช

ราวพุทธศตวรรษที่ 3 ได้อุปถัมภ์การส่งคายนาครั้งที่ 3 เมื่อทำสำเร็จแล้วได้ส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแคว้นต่าง ๆ รวม 9 สาย คณะของพระโสณะและพระอุตตระได้มายังสุวรรณภูมิ ได้แก่ พื้นที่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีประเทศไทยปัจจุบันเป็นศูนย์กลาง โดยมีนครปฐมเป็นราชธานี เมื่อประมาณปี พ.ศ. 236 ดังตำนานที่สมเด็จพระ ยาดำรงราชานุภาพทรงพระนิพนธ์ไว้ในหนังสือตำนานพระพุทธเจดีย์ว่า พระพุทธศาสนาได้มาถึงประเทศไทย เป็น 4 ยุค คือ ยุคที่ 1 เมื่อปี พ.ศ. 236 เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ยุคที่ 2 เมื่อปี พ.ศ. 760 พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานจากแคว้นกัสมิระ ได้เผยแผ่มาทางดินแดนทางตอนใต้ของสุวรรณภูมิคือเกาะสุมาตรา ชวา และกัมพูชา ล่วงมาถึงประมาณ ปี พ.ศ. 1300 ก็ได้แพร่ขยายขึ้นมาถึงปัตตานี สุราษฎร์ธานี ที่ไชยา ยุคที่ 3 เมื่อประมาณปี พ.ศ. 1600 พระพุทธศาสนาแบบพุกาม ได้แพร่เข้ามาถึงอาณาจักร ล้านนา และอาณาจักรทวารวดี ยุคที่ 4 เมื่อประมาณปี พ.ศ. 1900 พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทได้แผ่จากลังกาเข้ามา ทางภาคใต้ของไทย คือ นครศรีธรรมราช เรียกว่า ลัทธิลังกาวงศ์จากนั้นการพัฒนาการศึกษาของสงฆ์มีความแตกต่างกันไปตามแต่ละยุคสมัยดังต่อไปนี้ (สุนันท์ อยู่คงดี, 2555)

พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย

ในยุคแรก เมื่อปี พ.ศ.303 ดังกล่าวแล้ว เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ยุคที่สอง เมื่อปี พ.ศ.760 พุทธศาสนาฝ่ายมหายาน จากแคว้นกัสมิระ ได้เผยแผ่มาทางดินแดนทางใต้ของสุวรรณภูมิคือเกาะสุมาตรา ชวา และกัมพูชา ล่วงมาถึงประมาณปี พ.ศ. 1300 ก็ได้แพร่ขยายขึ้นมาถึงปัตตานี สุราษฎร์ธานี ที่ไชยา ยุคที่สาม เมื่อประมาณปี พ.ศ. 1600 พุทธศาสนาแบบพุกาม ได้แพร่เข้ามาถึงอาณาจักรล้านนา และอาณาจักรทวารวดี ยุคที่

สี่ เมื่อประมาณปี พ.ศ.1900 พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทได้แผ่จากลังกาเข้ามาทางภาคใต้ของไทย คือที่ นครศรีธรรมราช เรียกว่า ลัทธิลังกาวงศ์ (ที่. มหา. 10/141/178)

การพัฒนาการศึกษาของสงฆ์สมัยสุโขทัย

วัดเป็นสถาบันสังคมที่ให้การศึกษแก่คนไทยมาช้านานตั้งแต่โบราณ โดยพระเป็น ครูสอน มีทั้งการอบรมสั่งสอนพระด้วยกันเอง ถวายพระธรรมเทศนาแด่พระมหากษัตริย์ และเทศนา สั่งสอนอบรมประชาชนทั่วไป หรือเด็กวัด ก่อนสถาปนารุงสุโขทัยได้มีชุมชนต่างๆ รวมกันอยู่ และมีพระเป็นผู้ให้การศึกษแก่คนในชุมชนนั้น ภายหลังก่อตั้งสุโขทัยเป็นราชธานีของคนไทย การปกครองคณะสงฆ์สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช แบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายคามวาสี และ อรัญญวาสี พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงส่งเสริมให้มีการศึกษาคัมภีร์พระพุทธศาสนาจาก พระไตรปิฎกแม้พระองค์เองก็ทรงสั่งสอนประชาชนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การศึกษา จากพระไตรปิฎกนี้เรียกว่า “การศึกษาพระปริยัติธรรม” แบ่งการศึกษาเป็น 3 ตอน โดยเริ่มต้นให้ ศึกษาพระสูตรตันตปิฎก (หมวดพระสูตรที่ประมวลพระธรรมเทศนาและเรื่องเล่าต่างๆ) เมื่อศึกษา จบแล้วให้ศึกษาพระวินัยปิฎก (หมวดพระวินัยประมวลข้อบัญญัติสำหรับพระสงฆ์) เมื่อศึกษา พระวินัยจบแล้วให้ศึกษาพระอภิธรรมปิฎก (หมวดพระอภิธรรม ประมวลหลักธรรมที่เป็นวิชาการ ไม่เกี่ยวกับเหตุการณ์และตัวบุคคล) การที่พ่อขุนรามคำแหงมหาราช แบ่งคณะสงฆ์เป็น 2 ฝ่าย ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ทำให้ การจัดการศึกษาสำหรับสงฆ์แตกต่างออกไปคือฝ่ายคามวาสีซึ่งเป็นพระสงฆ์ที่อยู่ในเมืองมีหน้าที่ ศึกษาเล่าเรียนคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และอบรมพระภิกษุสามเณรตลอดจนประชาชนให้ ปฏิบัติดีประพฤติชอบอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เรียกว่า คันถุระ (ฝ่ายที่ศึกษาคัมภีร์) และ ฝ่ายอรัญญวาสี ซึ่งเป็นพระสงฆ์ที่อยู่ตามป่า มีหน้าที่อบรมสั่งสอนศิษยานุศิษย์ในทางปฏิบัติ สมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน เรียกว่า “วิปัสสนาธุระ” (ฝ่ายบำเพ็ญภาวนา) พระสงฆ์ ทั้ง 2 ฝ่าย แบ่งกันทำหน้าที่ ทำให้เกิดผลดีต่อการปกครองคณะสงฆ์ และช่วยให้การพระศาสนา ใน รุงสุโขทัยเจริญรุ่งเรืองมากขึ้นถึงสมัยพระยาสิทธิครองราชสมบัติ การพระศาสนาฝ่ายเถรวาทเจริญรุ่งเรืองมาก พระองค์มีพระราชศรัทธาแรงกล้า ถึงกับทรงอุทิศถวายพระมหาปราสาทเป็นที่เล่าเรียนของพระภิกษุ สามเณร และวิชาที่ศึกษายังมีทั้งสองฝ่าย คือทั้งฝ่ายวิชาการทางธรรมและทางโลก มีใช้ศึกษาวิชา ทางพระพุทธศาสนาอย่างเดียว (พระเทพสิทธิมงคล, 2561)

การพัฒนาการศึกษาของสงฆ์สมัยอยุธยา

สมัยกรุงศรีอยุธยาเริ่มจาก สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ที่ทรงจัดการบ้านเมืองเข้าเป็นปึกแผ่น แต่ยุคที่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาก คงจะเป็นยุคสมัยของ "สมเด็จพระบรมไตร"

โลกนาถ"พระองค์ได้ทรงออกผนวช เมื่อ พ.ศ. 1967 การเสด็จออกผนวชในครั้งนี้นอกจากจะเป็นพระราชศรัทธาของพระองค์ และส่งเสริมพระพุทธศาสนาแล้ว ยังเป็นผลกระตุ้นให้เจ้าเมืองอื่นที่สนับสนุนพระพุทธศาสนาเกิดการตื่นตัวอีกด้วย นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงสนับสนุนให้เจ้านาย และราษฎรรับวชเป็นพระภิกษุสามเณร ดังเช่นในปี พ.ศ. 2027 โปรดให้พระโอรส (ต่อมาคือสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2) ผนวชเป็นสามเณร พร้อมด้วยพระนัดดาอีกหลายองค์ เข้าใจว่า "ประเพณีที่เจ้านายผนวช และข้าราชการใหญ่ออกบวช เพื่อเป็นการเล่าเรียนระยะหนึ่งนั้น คงจะเริ่มมาแต่ครั้งนี้" การจัดการศึกษาในสมัยอยุธยา คงยึดตามแนวการจัดสมัยสุโขทัย ดังปรากฏในพงศาวดารว่า ในสมัยพระเจ้าทรงธรรม เมื่อก่อนเป็นเจ้านายผู้ใหญ่ มีพระนามว่า "พระศรีสิงห์" ต่อมาได้ลาผนวชไปเป็นพระเจ้าแผ่นดิน เมื่อ พ.ศ. 2163 พระเจ้าทรงธรรม ได้เสด็จลงพระที่นั่งจอมทอง 3 หลัง บอกบาฬีแก่พระภิกษุสามเณรทุกวัน มีพระภิกษุสามเณรจากอารามต่างๆ ไปเรียนเป็นจำนวนมาก (พระปลัดธีรภัทร์ นาถสีโล, 2564)

การพัฒนาการศึกษาคณะสงฆ์ไทยสมัยธนบุรี

ศูนย์การศึกษาในสมัยธนบุรีก็ยังคงอยู่ที่วัดเหมือนสมัยอยุธยา โดยมีแต่เด็กผู้ชายเท่านั้น ที่มีโอกาสศึกษา เพราะต้องอยู่กับพระที่วัดเพื่อเรียนหนังสือ พระสงฆ์ก็คือครูที่จะสอนหนังสือให้ แก่กุลบุตร เพื่อให้ได้รับการอบรมความประพฤติ เรียนพระธรรม ภาษาบาลี สันสกฤต และศัพท์เขมร เพื่อประโยชน์ในการอ่านคัมภีร์พระพุทธศาสนา นอกจากนี้ ยังมีการเรียนวิชาเลขเน้นมาตรา ชั่งตวง วัด มาตราเงินไทย และการคิดหน้าไม้ ซึ่งจะต้องนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน มีวิชาช่างฝีมือสำหรับเด็กโต ส่วนใหญ่เกี่ยวกับการช่างก่อสร้าง เพื่อประโยชน์ในการบูรณะซ่อมแซมเสนาสนะ และสิ่งก่อสร้างภายในวัด สำหรับการเรียนวิชาชีพอัตโนมัติ เป็นหน้าที่ของพ่อแม่ ใครมีอาชีพ อะไรก็ถ่ายทอดวิชานั้น ๆ ให้แก่ลูกหลานของตน ตามสายตระกูล เช่นวิชาแพทย์แผนโบราณ วิชาช่างปั้น ช่างถม ช่างแกะสลัก ช่างปูนปั้น ช่างเหล็ก ช่างเงิน ช่างทอง ส่วนการศึกษาสำหรับเด็กผู้หญิงก็ถือตามประเพณีโบราณ คือเรียนการเย็บปักถักร้อย ทำกับข้าว การจัดบ้านเรือน การฝึกอบรมมารยาทของกุลสตรี สังคมสมัยนั้นไม่นิยมให้ผู้หญิงเรียนหนังสือ จึงมีผู้หญิงจำนวนน้อย ที่อ่านออกเขียนได้ การศึกษาของพระสงฆ์สมัยนี้ ช่วงแรกขาดการศึกษาในระยะหนึ่ง เพราะพระสงฆ์มีเหลืออยู่น้อย กระจายกันไปตามชนบท เพื่อหนีภัยข้าศึก เมื่อพระเจ้าตากสินมหาราชทรงว่างจากศึกสงครามแล้ว ทรงเลือกสรรพระสงฆ์ผู้ตั้งมั่นอยู่ในพระธรรมวินัยแต่งตั้งเป็นพระราชา คณะปกครองคณะสงฆ์ รวมถึงการจัด

ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ และทรงโปรดให้มีการเรียน พระปริยัติธรรม เหมือนสมัยอยุธยา
ทุกประการ (พระครูปริยัติกิตติธำรงม, 2563)

การพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย สมัยรัตนโกสินทร์

สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงโปรดให้จัดการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม ให้มีการสอบไล่พระปริยัติธรรม นับว่าเป็นการสอบไล่ที่เกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศไทย หลักสูตรการศึกษาในสมัยอยุธยา นั้น สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้ทรงกำหนดหลักสูตร เวลาเรียน การประเมินผล และฐานะของผู้สอบไล่ได้เป็นการแน่นอน ใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลีเป็นหลักสูตร โดยแบ่งเป็น 3 ชั้นเรียน คือ 1) บาเรียนตรี 2) บาเรียนโท และพระวินัย 3) บาเรียนเอก ผู้เรียนจบบาเรียนตรี-โท-เอก เรียกว่า “มหาบาเรียนบาลี” โดยใช้อักษรย่อว่า “บ.บ.” ส่วนสถานศึกษาในการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมใช้บริเวณพระบรมมหาราชวังเป็นที่เล่าเรียน ส่วนวัดวาอารามต่าง ๆ และในการวัดผลการศึกษาเริ่มแรกเรียนคัมภีร์มูลกัจจายน์ (หลักภาษา) ใช้เวลาประมาณ 2-3 ปี จึงเรียนแปลพระไตรปิฎกที่จารึกในใบลานเป็นหนังสือแบบเรียน เมื่อมีความรู้ความสามารถในการแปลได้ดีแล้วมีการสอบไล่ความรู้ของพระภิกษุสามเณรขึ้น เรียกว่า “สอบสนามหลวง” ทรงยกย่องผู้สอบได้ให้มีสมณศักดิ์เป็น “มหา” นำหน้าชื่อ สถานที่สอบใช้พระบรมมหาราชวังเป็นที่สอบ และใช้ระยะเวลาเรียน 3 ปี จึงมีการสอบ 1 ครั้ง เมื่อสอบได้เรียก “บาเรียนตรี” เรียนพระวินัยปิฎกต่อไป อีก 3 ปี สอบผ่านก็เป็น “บาเรียนโท” จากนั้นศึกษาพระอภิธรรมปิฎกอีก 3 ปี สอบผ่านก็ได้รับ ยกย่องเป็น “บาเรียนเอก” ตามลำดับ (วิโรจน์ วิชัย , 2560)

การพัฒนาการศึกษาของสงฆ์: ยุคปฏิรูปประเทศ (ร.4 -ร.6) การศึกษาของสงฆ์สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) คงดำเนินไปเหมือนเช่นในรัชกาลก่อน ได้ปรับปรุงการเรียน การสอนของสงฆ์ให้พัฒนาขึ้น การวัดผลการสอนพระปริยัติธรรมนับเป็นราชการแผ่นดินอย่างหนึ่ง ต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) เป็นยุคใหม่แห่งการศึกษาของสงฆ์ ทรงเห็นว่าการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญ จึงทรงสนับสนุนการศึกษาทั้งทางโลกและการศึกษาสงฆ์ด้วย เพราะพระองค์ประสงค์ให้พระภิกษุสงฆ์ได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งด้านพระปริยัติธรรม และวิชาการสมัยใหม่ควบคู่กันไป เพื่อให้พระสงฆ์ในฐานะผู้มีความรอบรู้ทั้งวิชาการทางโลกและทางธรรม เพื่อนำไปเผยแผ่แก่ประชาชนของไทย พระองค์ทรงสถาปนาการศึกษาชั้นสูงทางคณะสงฆ์ขึ้น 2 แห่ง คือ ทรงสถาปนามหาธาตุวิทยาลัยขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2432 ที่วัดมหาธาตุ ถึงปี พ.ศ. 2439 โปรดพระราชทานนามใหม่ว่า “มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” เพื่อเป็นที่ศึกษาพระปริยัติธรรมและวิชาการชั้นสูง ต่อมาปี

พ.ศ. 2436 โปรดให้สถาปนา “มหามกุฏราชวิทยาลัย” ขึ้นที่วัดบวรนิเวศวิหาร อย่างไรก็ตาม มหาวิทยาลัยทั้ง 2 แห่งนี้ ก็ยังไม่พร้อมจะดำเนินการในรัชกาลนี้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สมัยรัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2454) จัดให้มีการศึกษาพระธรรมวินัยในแบบภาษาไทย โดยแบ่งเป็น 3 ชั้นเรียน คือ ชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก ผู้ที่เรียนจึงได้ชื่อนักธรรม พระเณรที่สอบได้ ก็เรียกกันว่า “พระนักธรรม” หลักสูตรนี้ต่อมาอนุญาตให้ชาวบ้านเข้าสอบด้วย เรียกว่า “ธรรมศึกษา” สำหรับผู้ที่สอบบาลีได้เป็นเปรียญและสอบนักธรรมได้อีก เรียกว่า “เปรียญธรรม” ใช้อักษรย่อว่า “ป.ธ.” อนึ่งผู้ที่สอบบาลีนั้นจะต้องสอบนักธรรมให้ได้ก่อน ถ้าสอบนักธรรมตกบาลีก็โหมะ คือนักธรรมตรี มีสิทธิ์สอบได้แค่ประโยค 1-2-3 นักธรรมโท มีสิทธิ์สอบประโยค 4-5-6 ส่วนนักธรรมเอก มีสิทธิ์สอบประโยค 7-8-9 ยุคแรกการสอบพระปริยัติธรรมใช้เวลาศึกษา 3 ปี สอบ 1 ครั้ง ต่อมาในปี พ.ศ. 2436 จึงได้กำหนดให้สอบปีละ 1 ครั้ง ตลอดมา วิธีสอบพระปริยัติธรรมในสมัยรัชกาลที่ 5 ยังคงใช้สอบแบบเดิม คือ สอบด้วยการพัฒนาการศึกษาของสงฆ์: ยุคปฏิรูปประเทศ (ร.4 -ร.6) การศึกษาของสงฆ์สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) คงดำเนินไปเหมือนเช่นในรัชกาลก่อน ได้ปรับปรุงการเรียน การสอนของสงฆ์ให้พัฒนาขึ้น การวัดผลการสอนพระปริยัติธรรมนับเป็นราชการแผ่นดินอย่างหนึ่ง ต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) เป็นยุคใหม่แห่งการศึกษาของสงฆ์ ทรงเห็นว่าการศึกษเป็นสิ่งสำคัญ จึงทรงสนับสนุนการศึกษาทั้งทางโลกและการศึกษาสงฆ์ด้วย เพราะพระองค์ประสงค์ให้พระภิกษุสงฆ์ได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งด้านพระปริยัติธรรม และวิชาการสมัยใหม่ควบคู่กันไป เพื่อจะให้พระสงฆ์ในฐานะผู้มีความรอบรู้ทั้งวิชาการทางโลกและทางธรรม เพื่อจะนำไปเผยแผ่แก่ประชาชนของไทย พระองค์ทรงสถาปนาการศึกษาชั้นสูงทางคณะสงฆ์ขึ้น 2 แห่ง คือ ทรงสถาปนามหาธาตุวิทยาลัยขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2432 ที่วัดมหาธาตุ ถึงปี พ.ศ. 2439 โปรดพระราชทานนามใหม่ว่า “มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” เพื่อเป็นที่ศึกษาพระปริยัติธรรมและวิชาการชั้นสูง ต่อมาปี พ.ศ. 2436 โปรดให้สถาปนา “มหามกุฏราชวิทยาลัย” ขึ้นที่วัดบวรนิเวศวิหาร อย่างไรก็ตาม มหาวิทยาลัยทั้ง 2 แห่งนี้ ก็ยังไม่พร้อมจะดำเนินการในรัชกาลนี้ สมัยรัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2454) จัดให้มีการศึกษาพระธรรมวินัยในแบบภาษาไทย โดยแบ่งเป็น 3 ชั้นเรียน คือ ชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก ผู้ที่เรียนจึงได้ชื่อนักธรรม พระเณรที่สอบได้ ก็เรียกกันว่า “พระนักธรรม” หลักสูตรนี้ต่อมาอนุญาตให้ชาวบ้านเข้าสอบด้วย เรียกว่า “ธรรมศึกษา” สำหรับผู้ที่สอบบาลีได้เป็นเปรียญและสอบนักธรรมได้อีก เรียกว่า “เปรียญธรรม” ใช้อักษรย่อว่า “ป.ธ.” อนึ่งผู้ที่สอบบาลีนั้นจะต้องสอบนักธรรมให้ได้ก่อน ถ้าสอบนักธรรมตก

บาลีกีโมฆะ คือนักธรรมตรี มีสิทธิ์สอบได้แค่ประโยค 1-2-3 นักธรรมโท มีสิทธิ์สอบประโยค 4-5-6 ส่วนนักธรรมเอก มีสิทธิ์สอบประโยค 7-8-9 ยุคแรกการสอบพระปริยัติธรรมใช้เวลาศึกษา 3 ปี สอบ 1 ครั้ง ต่อมาในปี พ.ศ. 2436 จึงได้กำหนดให้สอบปีละ 1 ครั้ง ตลอดมา วิธีสอบพระปริยัติธรรมในสมัยรัชกาลที่ 5 ยังคงใช้สอบแบบเดิม คือ สอบด้วย

การพัฒนาการศึกษาของสงฆ์สมัย ร.7 -ปัจจุบันนับตั้งแต่รัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา นโยบายการศึกษาได้เปลี่ยนไป โดยแยกการศึกษาของภิกษุสามเณร และเด็กนักเรียนออกจากกัน ตลอดจนถึงส่วนราชการที่รับผิดชอบด้วย โดยให้กระทรวงศึกษาธิการรับผิดชอบเฉพาะการศึกษาสำหรับเด็กนักเรียนเท่านั้น ส่วนการศึกษาสำหรับภิกษุสามเณรให้สังกัดกระทรวงธรรมการ คณะสงฆ์ก็ได้เป็นภาระรับผิดชอบดำเนินการต่างหากออกไปจนเป็นเอกเทศจากการศึกษาของรัฐ (วิโรจน์ วิชัย, 2560)

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในปี พ.ศ. 2454 ได้มีการเริ่มศึกษาแบบนักธรรมขึ้นควบคู่กับฝ่ายเปรียญ แต่ยังเป็นการศึกษาของสงฆ์เท่านั้น จนถึงรัชกาลที่ 7 จึงเปิดโอกาสให้ฆราวาสชายหญิงเข้าเรียนด้วยโดยแยกเป็นแผนกธรรม สำหรับภิกษุสามเณรและแผนกธรรมศึกษาสำหรับฆราวาสชายหญิงแบ่งเป็น 3 ชั้นนักธรรมศึกษาตรี ชั้นโทและชั้นเอกในสมัยรัชกาลที่ 6 นั้น ได้ทรงตั้งหลักสูตรการศึกษาของพระภิกษุสามเณรแบบใหม่นี้ เรียกว่า“นักธรรม” มี 3 ชั้น คือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก เริ่มสอบไล่สนามหลวงเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2457 เป็นต้นมา (พระครูสังฆรักษ์ปัญญาพล ปญญาพล, 2560)

การพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยยุคปัจจุบัน

ปัจจุบันนี้ การศึกษาในวงการคณะสงฆ์ได้มีการจัดการศึกษาสมัยใหม่เพิ่มขึ้นอีก ไม่เหมือนสมัยดั้งเดิมที่เน้นอยู่เฉพาะการศึกษาแผนกนักธรรมและภาษาบาลีเท่านั้น แต่ได้เปลี่ยนมาเป็นระบบการศึกษาในรูปแบบของการศึกษาปริยัติธรรมสายสามัญ และมหาวิทยาลัยระดับอุดมศึกษาขึ้นไป เพื่อเน้นให้พระสงฆ์มีความสมบูรณ์ทางความรู้ในหลาย ๆ ด้าน โดยเน้นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวต่างประเทศด้วย คณะสงฆ์ควรปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายการศึกษาที่ให้สิทธิสถาบันพระพุทธศาสนาจัดการศึกษาได้ รูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีที่เหมาะสม ซึ่งควรจะนำมาใช้ได้แก่ รูปแบบเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรได้เรียนวิชา นักธรรม-บาลี และวิชาสามัญควบคู่กันไป ตั้งแต่มัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับปริญญาเอก วิชาที่พระภิกษุสามเณรควรได้รับการศึกษาในหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี ได้แก่ วิชา ภาษาต่างประเทศ ภาษาไทย สังคมศึกษา ศาสนาและ

วัฒนธรรม คณิตศาสตร์ ศิลปะ วิทยาศาสตร์ สุขศึกษาและพลศึกษา การงานอาชีพและเทคโนโลยี ซึ่งเป็นวิชาพื้นฐานการศึกษาที่เรียนและสอนในสถานศึกษาโดยทั่วไป ดังนั้น คณะสงฆ์หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ ควรจะถือโอกาสที่พัฒนาปรับปรุงการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี ให้เหมาะสมกับกาลสมัย หลักสูตรพระปริยัติธรรมก็จะตอบสนองความสนใจและความต้องการของผู้เรียนได้มากขึ้นและจะทำให้ นักเรียนที่เรียนจบ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หันมาสนใจบวชเรียนในพระพุทธศาสนามากขึ้น นอกจากนั้น รูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและแผนกบาลี นี้อาจจะเป็นที่นิยมแพร่หลายและถูกนำไปประยุกต์ใช้ระบบโรงเรียนโดยทั่วไป ในที่สุด พระพุทธศาสนาจะเจริญก้าวหน้าและด รามัน เพื่อความสงบสุขของปวงประชาชนชาวไทย และชาวโลกตลอดไป (อินถา ศิริวรรณ, 2558)

บริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

การศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการศึกษาในรูปแบบหนึ่งของการศึกษาคณะสงฆ์เป็นการศึกษาที่รัฐกำหนดให้มีขึ้นตามความประสงค์ ซึ่งมีมูลเหตุสืบเนื่องมาจากการจัดตั้งโรงเรียนบาลีมัธยมศึกษาและบาลีวิสามัญศึกษาสำนักเรียนวัด กล่าวคือ ภายหลังจากที่การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง คือ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเปิดดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2432 และ พ.ศ. 2489 ตามลำดับได้เจริญก้าวหน้ามากขึ้น ทางมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงได้จัดแผนกมัธยมขึ้นมาเรียกว่าโรงเรียนบาลีมัธยมศึกษากำหนดให้การเรียนบาลีนักธรรม และความรู้ชั้นมัธยม โดยรับผู้ที่สำเร็จชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ต่อมาเมื่อโรงเรียนบาลีมัศึกษานี้ได้แพร่ขยายออกไปยังต่างจังหวัดหลายแห่ง มีพระภิกษุและสามเณรเรียนกันมาก ทางคณะสงฆ์โดยองค์การศึกษาจึงได้กำหนดให้เรียกโรงเรียนประเภทนี้ใหม่ว่า โรงเรียนบาลีวิสามัญศึกษาสำนักเรียนวัด โดยมติดคณะสังฆมนตรีและกระทรวงศึกษาธิการ ได้ออกระเบียบกระทรวง ให้โรงเรียนบาลีวิสามัญศึกษา สำนักเรียนวัดนี้เปิดทำการสอบสมทบในชั้นตัวประโยค คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2511 เป็นต้นมา และเมื่อสอบได้แล้วจะได้รับประกาศนียบัตรจากกระทรวงศึกษาธิการอีกด้วย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พระภิกษุและสามเณรนิยมเรียนกันมากโรงเรียนประเภทนี้จึงแพร่หลายออกไปยัง จังหวัดต่างๆ อย่างกว้างขวาง จนทำให้ทางการคณะสงฆ์เกรงว่าการศึกษารวม และบาลีจะเสื่อมลง เพราะพระภิกษุและสามเณรต่าง

มุ่งศึกษาวิชาทางโลกมากไป เป็นเหตุให้ต้องละทิ้งการศึกษาธรรมและบาลีเสีย แต่ทางการคณะสงฆ์ก็ยังพิจารณาเห็นความจำเป็นของการศึกษาวิชาในทางโลกอยู่ดังนั้นแม่กองบาลีสนามหลวง พระธรรมปัญญาบดี (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ฟั่น ชุตินธโรมหาเถระ) จึงได้ตั้งคณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีขึ้นใหม่มีวิชาบาลีวิชาวรรณ และวิชาทางโลก เรียกว่าบาลีศึกษาสามัญศึกษา และปริทัศน์ศึกษา ได้ประกาศเมื่อ พ.ศ.2517 พร้อมกับได้ยกเลิกระเบียบของคณะสังฆมนตรีว่าด้วยการศึกษาของโรงเรียนบาลีวิสามนัญ ศึกษาสำนักเรียนวัดเสียด และกำหนดให้พระภิกษุสามเณรเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่คณะสงฆ์ ได้จัดขึ้นใหม่ แต่การณปรากฏต่อมาว่า การตั้งสำนักเรียนตามแบบโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีใหม่นี้มีน้อย นักเรียนก็นิยมเรียนกันน้อยเพราะพระภิกษุสามเณรส่วนใหญ่ยังพอใจที่จะเรียน โดยได้รับประกาศนียบัตรจากกระทรวงศึกษาธิการอยู่ ดังนั้น นักเรียนในโรงเรียนดังกล่าว จึงได้พากัน เข้าชื่อกันเป็นนักเรียนโรงเรียนราษฎร์ของวัดซึ่งตั้งขึ้นโดยระเบียบกระทรวงศึกษาธิการบ้าง สมัครสอบเทียบบ้างเข้าเป็นนักเรียนผู้ใหญ่บ้าง ทำให้การศึกษาของคณะสงฆ์ในช่วงนี้ระยะนั้นเกิดความสับสนมาก

ในขณะเดียวกันได้มีผู้แทนราษฎรได้ยื่นเรื่องราวขอให้กระทรวงศึกษาธิการ เปิดการสอบสมทบในชั้นตัวประโยคให้แก่พระภิกษุสามเณร แต่กรมการศาสนาร่วมกับกรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้พิจารณาลงความเห็นร่วมกันว่าควรจะต้องตั้งโรงเรียนขึ้นประเภทหนึ่ง เพื่อสนองความต้องการของพระภิกษุสามเณร โดยให้เรียนทั้งวิชาธรรม และวิชาสามัญศึกษาคบคู่กันไป โดยไม่มีการสอบสมทบแต่ให้กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการสอบเอง และโดยพระปรารภของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฐายีมหาเถระ) “การศึกษาทางโลกเจริญก้าวหน้ามากขึ้นตามความเปลี่ยนแปลงของโลก การศึกษาพระปริยัติธรรม ก็จำเป็นต้องอนุวัตไปตามความ เปลี่ยนแปลงของโลกบ้าง จึงเห็นสมควรที่จะมีหลักสูตรในการเรียนพระปริยัติธรรมเพิ่มขึ้นอีกแผนกหนึ่ง คือ หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ศึกษาได้มีโอกาสบำเพ็ญตนให้เป็น ประโยชน์ได้ทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป”

ในที่สุดกระทรวงศึกษาธิการจึงได้ประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาขึ้น เมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2514 และระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2535 (ปัจจุบันใช้ระเบียบ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2546) โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้การศึกษาในโรงเรียนดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อ

ฝ่ายศาสนจักร และฝ่ายบ้านเมือง กล่าวคือ ทางฝ่ายศาสนจักรจะได้ศาสนทายาทที่ดีมีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ดำรงอยู่ในสมณธรรม สมควรแก่ภาวะสามารถธำรงและสืบต่อพระพุทธศาสนาให้เจริญสถาพรต่อไป และถ้าหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้ลาสิกขาบทไปแล้ว สามารถเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐได้ หรือเข้าราชการสร้างประโยชน์ให้ก้าวหน้าให้แก่ตนเองและบ้านเมืองสืบต่อไปด้วยเช่นกัน ในระยะเริ่มแรกมีเจ้าอาวาส 51 แห่งรายงานเสนอจัดตั้งต่อกรมการศาสนา

หลักสูตร ใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมี 8 กลุ่มสาระ ได้แก่ภาษาไทย, คณิตศาสตร์, วิทยาศาสตร์, สังคมศาสตร์, ศาสนาและวัฒนธรรม, สุขศึกษา และพลศึกษา, ศิลปะ, การงานพื้นฐานอาชีพ และเทคโนโลยีและภาษาต่างประเทศ และมีวิชา พระปริยัติธรรมประกอบด้วยวิชาภาษาบาลี และวิชาธรรมวินัยเป็นวิชาเฉพาะในส่วนของวิชาสามัญใดที่ขัดแย้งต่อพ ระธรรม วินัย หรือ ไม่เหมาะต่อสมณะได้มีการปรับปรุงแก้ไข และทำ ความตกลงกับกระทรวงศึกษาธิการ

อัตลักษณ์ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษานอกจากจะจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของกระทรวงศึกษาธิการแล้ว ยังได้ สนองงานคณะสงฆ์ด้านการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกนักธรรมและบาลีอีกด้วย โดยได้จัดให้มีการเรียนการสอนตามหลักสูตรนักธรรมและบาลีให้สอดคล้องกับนโยบายของ คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม ทั้งนี้ ในการประชุมมหาเถรสมาคม เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2555 ที่ประชุมมหาเถรสมาคมมีมติเห็นชอบให้ปรับปรุงโครงสร้าง เวลาเรียนและเกณฑ์การจบ การศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ตามคำสั่งประธาน คณะกรรมการ การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ 1/2555 ลงวันที่ 19 เมษายน 2555 เรื่องการ ปรับปรุงโครงสร้างเวลาเรียนและเกณฑ์การจบการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนสามารถสอบผ่านธรรมสนามหลวงและบาลีสนามหลวงได้ โดยเพิ่มหน่วยกิต วิชาภาษาบาลีและวิชาพระพุทธศาสนา (พุทธประวัติ ธรรมวินัย และศาสนปฏิบัติ) ทั้งนี้ ผู้ที่จะ จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นได้ต้องสอบได้นักธรรมชั้นตรีเป็นอย่างต่าง และจะจบ การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายได้ต้องสอบได้นักธรรมชั้นโทเป็นอย่างต่าง (มติมหาเถร สมาคมที่ 388/2555) นอกจากนี้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. ยังได้ปรับตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมินคุณภาพภายนอกรอบ สาม (พ.ศ.2554–2558) ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยให้ใช้ผลสัมฤทธิ์

ทางการเรียนของผู้เรียนตามเป้าหมายเฉพาะของสถานศึกษา (หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมคือวิชา พุทธประวัติและธรรมวินัยวิชาศาสนปฏิบัติ และวิชาภาษาบาลี) นอกจากผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนของผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานอีกด้วย ในกรณีนี้ เพื่อดำเนินการ ดังกล่าว สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จึงได้ร่วมกับสถาบันทดสอบทางการศึกษา แห่งชาติ (องค์การมหาชน)

แนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนก สามัญศึกษา

แนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนก สามัญศึกษาการศึกษาคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนาดำเนินตามแนวไตรสิกขาโดยยึดถือพุทธ พจน์ คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหลักเพื่อให้ประพจน์ปฏิบัติตนดำรงรักษาและเผยแผ่ พรหมจรรย์อันเป็นระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ให้ดำเนินชีวิตตามหลักการแห่งพระธรรมวินัย วงการคณะสงฆ์ไทยได้พลิกโฉมหน้าไปอย่างมาก โดยได้มีการจัดการศึกษาสมัยใหม่เพิ่มขึ้นอีก ไม่เหมือนสมัยดั้งเดิมที่เน้นอยู่เฉพาะการศึกษาแผนกนักธรรมและภาษาบาลีเท่านั้นแต่ได้ เปลี่ยนมาเป็นระบบการศึกษาในรูปแบบของการศึกษาปริยัติธรรมสายสามัญและ มหาวิทยาลัย ระดับอุดมศึกษาขึ้นไป เพื่อเน้นให้พระสงฆ์มีความสมบูรณ์ทางความรู้ในหลายๆ ด้าน โดยเน้น ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวต่างประเทศด้วยขณะนี้สังคมไทยกำลังสนใจเรื่อง โครงสร้างการบริหารองค์กรต่างๆ และสังคมการศึกษา มีการเปลี่ยนแปลง มีการใช้เทคโนโลยี มากขึ้น กำหนดให้ครูอาจารย์เป็นผู้บริหารมืออาชีพในการกำหนดวิธีการและเครื่องมือในการ วัดจริยธรรม คุณธรรม และวัดคุณภาพทั้งภายในและภายนอก ในการประกันคุณภาพทาง การศึกษา ส่วนในการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ให้ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ต่างๆ ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน เมื่อการศึกษาทางโลกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และ มีความตระหนักที่จะนำศีลธรรมเข้าไปแก้ปัญหาของสังคม เช่น รัฐบาลได้ สนับสนุนให้พระเป็น ครูสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศเป็นต้น ดังนั้น กระบวนการจัดการ ศึกษาของคณะสงฆ์ โดยเฉพาะพระปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรม จึงควรที่จะมีการ เปลี่ยนแปลง ปรับปรุงให้เข้าเป็นระบบ เพื่อจะได้รองรับเด็กที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สามารถเข้ามาศึกษา ในคณะสงฆ์ และสามารถเทียบโอนกันได้ก็จะทำให้เด็กที่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา อยู่แล้ว ได้ศึกษาทั้งฝ่ายธรรมและฝ่ายโลกควบคู่กันไป

สรุป

แนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เป็นการจัดการศึกษาสืบเนื่องมาตั้งแต่ยุคสมัยพุทธกาล เพื่อให้ผู้มีจิตศรัทธาเข้ามาศึกษา พระพุทธศาสนา ตามพุทธบัญญัติพระวินัย กุลบุตรที่จะเข้า มาสู่สถาบันแห่งนี้ต้องบรรพชา อุปสมบท สามเณรมีอายุ 7 ปีขึ้นไป พระภิกษุอายุ 20 ปีขึ้นไป โดยต้องได้ศึกษา พระสูตรตันตปิฎก พระวินัยปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก หลักสูตรนี้ใช้ หลักการท่องจำ เรียกว่า มุขปาฐะ โดยการแต่งเป็นร้อยแก้ว ร้อยกรอง เพื่อสะดวกในการท่องจำ ผู้เรียนจะเลือกเรียนตามความสมัครใจขณะนี้ ต่อมาพระพุทธศาสนาได้เข้ามาสู่ประเทศไทยได้มีการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยจนเกิดเป็นการศึกษาของสงฆ์สามแผนก อันได้แก่ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี และ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ปัจจุบัน สังคมไทยกำลังสนใจเรื่องโครงสร้างการบริหารองค์กรต่างๆ และสังคมการศึกษา มีการเปลี่ยนแปลง มีการใช้เทคโนโลยีมากขึ้นกำหนดให้ครูอาจารย์เป็นผู้บริหารมืออาชีพในการกำหนดวิธีการและเครื่องมือในการวัดจริยธรรม คุณธรรม และวัดคุณภาพทั้งภายในและภายนอก ในการประกันคุณภาพทางการศึกษา ส่วนในการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ให้ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน เมื่อการศึกษาทางโลกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และมีความตระหนักที่จะนำศีลธรรมเข้าไปแก้ปัญหาของสังคม เช่น รัฐบาลได้ สนับสนุนให้พระเป็นครูสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศ เป็นต้น ดังนั้น กระบวนการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์โดยเฉพาะพระปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลี และแผนกธรรมจึงควรที่จะมีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงให้เข้าเป็นระบบ เพื่อจะได้รองรับเด็กที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สามารถ เข้ามาศึกษาในคณะสงฆ์ และสามารถเทียบโอนกันได้ก็จะทำให้เด็กที่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา อยู่แล้ว ได้ศึกษาทั้งฝ่ายธรรมและฝ่ายโลกควบคู่กันไป และเป็นการสร้างศาสนทายาทและเปิด โอกาสให้เป็นทางเลือกใหม่ในการศึกษาของชาติ เพราะเหตุว่าการเรียนในโรงเรียนทั่วไปนั้นจะมี ปัญหาเรื่องยาเสพติด เรื่องคุณธรรมจริยธรรม ถ้าเข้ามาบวชเรียนในวัด พระจัดการดูแลให้ คือ จัดศาสนศึกษาซึ่งเป?นการจัดการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรที่เข้ามาบวชเรียนเพื่อเป็นทางเลือก หนึ่งในผู้ต้องการให้ลูกของตนเองมีคุณธรรมและจริยธรรม เข้ามาบวชเรียนเพื่อที่จะเป็นพลเมือง ดีของชาติ และรัฐจะต้องให้การสนับสนุนด้านงบประมาณเหมือนโรงเรียนทั่วไป

เอกสารอ้างอิง

- พระครูบรรพตภาวนาวีธาน วิ. (2560). การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนศึกษาของ พระสังฆาธิการในจังหวัดนครนายก. วารสาร มจร. สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม 2560.
- วิโรจน์ วิชัย. (2560). “พัฒนาการการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในจังหวัดเชียงใหม่”. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. 6(2), 397-406.
- สุนันท์ อยู่คงดี. (2555). “พระพุทธศาสนาในประเทศไทย”. วารสารวิชาการศรีประทุม ชลบุรี. 9(1), 3-10.
- พระราชปริยัติกวี (สมจินต์ สมมาปญโญ). (2562). การศึกษาสงฆ์สมัยพุทธกาล. สารนิพนธ์พุทธ ศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระปลัดธีรภัทร์ นาถสีโล. (2564). การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาทางการศึกษาโดยใช้ หลักสังคหวัตถุ 4 วารสารมหาจุฬานาครีทรรศน์. ที่ 8 ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม 2564.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูปริยัติกิตติธำรง. (2563). พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม สารนิพนธ์พุทธศาสตร บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูวินัยธรสุริยา รวิวิโส. (2561). การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนพระปริยัติ ธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 8. หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการ บริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น.
- พระสมุห์โอภาสโอภาโส. (2561). การบริหารกิจการคณะสงฆ์ : มิติว่าด้วยเรื่องการจัดการศึกษา คณะสงฆ์ไทย วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 เมษายน - มิถุนายน 2561.
- พระเทพสิทธิมงคล. (2561). การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในสมัยสุโขทัย วารสารสันติ ศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ 6 ฉบับพิเศษ.

พระครูสังฆรักษ์ปัญญาพล ปญญาพโล. (2560). “การบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมสู่ความเป็นเลิศ”. วารสาร มจร. สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. 8 (2), 91-104.